

MELIKA SALIHBEG BOSNAWI

O D O V I

U ime Allâha, Svemilosnog, Milostivog

... ponizno Mi zaišti, i Ja ću ti uslišiti.

ili

... pozovi Me, i Ja ću ti se odazvati.

Qur`ân, 40:60

Smjerna zamolba je vjernikovo oružje, stub religije, i svjetlo nebesa i zemlje.
Poslanik Muḥammad (‘a)

Uvijek sam mislila da ima neke oholosti u ljudskoj navici pisanja predgovora tuĳim tekstovima. Ili bar nepristojnosti. I u pravilu sam ih preskakala. Eto razloga što sam svoju vlastitu bilješku-esej o dovi ostavila za kraj knjižurka, obim kojeg mi se čini, porad njegove dubine i ljepote, kao da je veći od čitave jedne knjižnice. Izborom pisanja pogovora spasih se, dakle, od posrnuća u oholost (ili barem, nepristojnost), mada riskirajući da već sam naslov i otvaranje prve stranice knjige bez objašnjenja koje bi odmah uslijedilo zaustavi neupućena čitatelja. No moj razum dijeli s mojim srcem duboko uvjerenje da to izlaganje pogibelji, ostavljanje tumačenja riječi dova za kraj umjesto za uputni početak, nikako ne može imati za učinak gubitak iskrena traĳitelja Istine.

Iz gornjeg, bez sumnje, jasno je da smjerni bosanski prevodilac Imâm ‘Alievih (‘a) dova ima na umu univerzalnost Islâma i poruka njegovih Bezgriješnih tumača, neka im je svima mir, te da za sretna čitatelja ove knjige ne očekuje samo muslimana. Štoviše, njemu se rad na njoj čini izvanrednom zgodom da njime i sam razigra korijensku istoznačnost riječi du`â` kao smjerne zamolbe Bogu i da`wa kao vjernikova poziva nevjernika u vjeru. Bude li taj moj zov, koji ja evo sad činim na način prevođenja i pisanja pogovora Imâm ‘Alievim (‘a) dovama makar i u jednom slučaju odgovoren, smatrat ću da je sav uloženi trud uzvraćen neprocijenjivom plaćom. A da i ne spominjem čitatelju bezmjernu vrijednost uslišenja kojim čestita navika poniznog iskanja od Boga može posljediti.

Značenje riječi dova

Za potrebe jedne ovakve bilješke, gramatika može se učiniti odveć zamornom disciplinom. Zato mi ovdje nećemo njome ni mučiti našeg ljubitelja knjige, osim onoliko koliko muka (saznavanja) može biti slatka. Riječ iz naslova izvedenica je arapskog glagola da`a s obiljem značenja koje, i inače bezdane, posude iz rječnika tog neiscrpnog jezika nose u sebi. Glagol kojeg smo upravo naveli hoće iskazat ovaj smisao: zvati, glasno pozivati, tražiti da dođe, moliti prisutnost, uputiti poziv, ponukati, potaknuti, navesti, nagovoriti, pobuditi, nadahnuti, prouzročiti, učiniti, imenovati, (i, gle! evo je, riječi, naše suvremenice!) propagirati. Pa onda sva njezina (staroznana) značenja: klanjati (Bogu), zazivati (Boga), preklinjati (Boga)...

Izdžikale iz tako moćnog korijena, dvije riječi du`â` i da`wa (koje ovdje, dakle, razigravaju našu želju da u jednom dahu dvostruko služimo Najuzvišenijem Bîću) nisu doli istoznačnice. Za prvu od kojih Rječnik kaže da znači: molitva, preklinjanje, (ali i) proklinjanje, molba, usrdna molba, naklonost ili mržnja... Ili, kako bismo mi poredali, riječ dova označava: zaklinjanje, poziv, (poniznu) molbu, zov, preklinjanje, (smjernu) zamolbu, iskanje, zazivanje, moljenje, traženje, zapomaganje...

Za izdanicu iste žile, imenicu da`wa, Rječnik navodi slijedeća značenja: poziv, molba, pritužba, traženje, pozivanje, zahtijevanje, kletva, (ali i) misija, misionarski rad, propaganda... Ili, kako smo se to mi maločas semantički raspričali, ta riječ znači: vjernikovo pozivanje nevjernika u vjeru. Moderni jezik, sklon, kao i njegovo doba, mnogim razdiobama, dao je, dakle, ovim riječima, u Qur`ânu naizmjenično korištenim kao sinonimima, posebna značenja. Tako je dova počela da imenuje jedan nepropisani oblik Bogoštovlja, i postala je znakom za molitveno obraćanje samo Bogu. A da`wa..? Ah! taj poziv ljudima, nekima preveć drag, drugima odveć nepoćudan, začeo je zaseban život u suvremenim rječnicima politike. Puneći svojim, jal' spasonosnim jal' uznemirujućim, glasovima njezina učilišta, i k tomu, dakako još više, njezina mučilišta.

Oblici i sadržaji dove

Za razliku od nekih drugih, također nepropisanih, izraza Bogoštovlja (kao što je, na primjer, đikr, u nas udomaćeno izgovaranje zikr), dova je uvijek govorni čin. Ma kako taj čin, obavljen u potpunoj intimi, drugima mogao biti nećujan. Stoga nije ni čudo da je ona u svojim najrazvijenijim zabilježenim oblicima, kao što su dove Imâm `Alia,

Imâm Zayn al-`Âbidîna, Imâm Mahdia (`a) dosegla stilsko savršenstvo. Obrazac dove vjernicima dat je još u Svetim knjigama, i dakle Qur`ânu, najčešće kroz usta Božijih Poslanika, neka im je svima mir. Postoje, naime, dijelovi qur`anskog izvornika koji se, izdvojeni u kraće forme, doživljavaju, i mogu izricati zasebice, kao usrdna molba Bogu. Te cjeline, hoće reći ulomci Objave, paradigma su i svih onih dova koje su u naslijeđe čovječanstvu ostavili Posljednji Božiji Poslanik, Muḥammad (`a) i Imâmi (`a) njegove kuće. Otud je opis oblika i sadržaja qur`anske zamolbe Bogu ujedno i opis bitnih odlika onih poslaničkih i imamskih, kao tekstova koji čine, svijetu još neotkrivenu, neprocjenjivu bibliotečku riznicu. I u čije se teozofijske, filozofijske, gnostičke, i ako hoćete odaje mistike, etike i hermeneutike, i napose poetike, samo pokojeg znalca noga do danas odlučila zakoraciti.

Kao oblik ponizne govorne molitve, neobavezne, ali na koju Qur`ân toliko nuka, i Poslanik riječima da je ona suština Bogoštovlja, dova u najkraćem sadrži sva qur`anska učenja. Njezin početak, dakako čini zov upućen Naslovniku poruke Koji je uvijek samo Jedan, Jedinstveni, Svemoćni, Milostivi... Bog, i Gospodar, ili koje god da se od Božijih imena (ili atributa) naznači u adresi. Zatim slijedi samopredstavljanje njezina pošiljalca, skrušena Božijega roba, ljudskoga stvorenja, ophrvana nekom golemom potrebom, il' mukom. Iznoseći je, ponizni tražitelj Božijega prisuća iskazuje punu svijest o vlastitoj malehnosti i bezvrijednosti, i zaziva kletvu na oholost i ostale svoje nedostojne osobine, ne manje nego na svoje dušmâne. A da ga pri priznanju vlastite grijehnosti, koja je izvorom svih njegovih nedaća, ne savlada očaj, pomaže mu vjera i nada u milostivi odgovor Najmilostivijeg od svih.

Srčika dove, dakle, jest uvijek čovječija muka i nužda doneseni na prag Božijega Bîća Kojeg nikakav nedostatak ne može pogoditi. Moćnom zapomaže bespomoćni, Slobodnome uzapćeni, Bogatome siromašni, Savršenom nesavršeni, Neovisnome ovisni, Budnom zadrijemali, Pravom putu zalutali, Sveobaviještenom neuki, Apsolutnom relativni, Bezgriješnom griješni, Vječnome prolazni..., i redom, ovisno o znanju i umijeću autora dove da opiše svekolike odnose kroz koje se zbiva ljudska drama bivanja drugo nego On.

Qur`anski uzorak, ne rekosmo li, poslužio je i nastanku zasebne poslaničke dove. To jest one koju je Muḥammad (`a) kazivao ne više nužno kao dio Objave, što ju je on imao nepogrješivo prenijeti ljudima, već kao vlastiti tekst. Njegove dove, izricane prigodice, pa otud mahom kratke i jezgrovite, i, budući iz njegovih usta, naumljene da i same budu obrazcem, zabilježene su u zbirkama njegova hadîtha (tradicije). I postale su dijelom njegove sunne, modela ponašanja kojeg muslimani svijeta imaju slijediti do

Kraja vremena. Izricana poglavito kao neka trenutačna i osobna potreba koju se iskatelj nada zadovoljiti izlažući je, u svoj svojoj skrušenosti, Svemoćnome Bogu, ova dova je najčešće pojedinačan, šaputav čin.

No, zatim je *lukavi um* historije došao po svoje. Događaji koji su uslijedili nakon smrti zadnjeg Božijeg Poslanika (‘a), ugrozivši čistotu izvorne Božanske objave koju je on donio i njegove vlastite uzorite misije, dali su dovi posebnu (spasilačku) ulogu. Islam je, rekla bih, izrazio u njoj svoj nagon za samoodržanjem svojstven svemu stvorenom. I nije nelogično reći da su to samoodržanje ostvarili njegova najsavršenija utjelovljenja, Imâmi Poslanikove kuće, neka im je svima mir, koji su, ni malo slučajno, odabrali baš dovu da u njoj sačuvaju neokrnjenim Muḥammadov (‘a) legat; najprije od novotarija, koje su ga počele nemilice mijenjati, a potom i od grožnje potpuna zaborava nekih od njegovih temeljnih načela, kao što je, na primjer, Imâmat.

Ova sad dvostruko spasiteljska uloga dove koju joj je dosudila (je li dopustivo kazati? tragična) povijest muslimana nije tražila suštinsku promjenu ni njezina oblika niti njezina sadržaja. Preljepo, razgranato stablo već je bilo sadržano u sićušnoj klici. Promjenu, dakle, doživio je samo njezin obim koji je onda, posljedično, umnožio mjesta, načine, i učesnike njezine nepropisane obredne izvedbe. Imamska dova nije više samo doziv pojedinačnih Božijih imena. Ona postaje opisom neopisivog Bîca Pozvanog, i od naslova svoje poruke čini, može se reći, čitav filozofijski traktat. O Onaj Koji je dokazao Svoje Bîce Svojim Bîcem, i čist je od istorodnosti sa Svojim Stvorenjima, i nadilazi podudarnost sa Svojim svojstvima! ne govori li Imâm ‘Alî (‘a) tako filozofijski u svojoj *Jutarnjoj dovi*? Ni hvalospjev Božijemu Bîcu nije više samo na razini osobnog. Prigušeni hor usamljenih veličanja kojeg sad predvodi solo kristalni glas pretvara se u skupnu himnu.

Ni pošiljatelj, otud, nije više samo griješni pojedinac koji se ispovijeda u samoći. To je sad zbor pojedinačnih ispovijesti o svekolikoj griješnosti koji od dove čini sveopću katarzu. Ona je tako postala zbirkom (islamskih) čudorednih načela, čitav njegov ethos. A na kraju, nakon što utihnu i jecaji i kletve, kao i na početku, ponizni zapomagač stavlja pečat na svoju poruku. To je salawat, Allâhrov blagoslov i pozdrav upućen Muḥammadu (‘a) i njegovu, čistom, rodu (‘a). To je pozivanje kod Boga na njihovu svetost koja, pored Božije milosti, čini njihov zagovor najsigurnijim jamcem za oprost.

Imâmi Poslaničke kuće, neka im je svima mir, zakoniti, savršeni i nepogrešivi nasljednici i čuvari Muḥammadove (‘a) baštine, zadržali su, dakle, klasični obrazac

dove, njezin oblik i sadržaj, ali su je proširili onoliko koliko je bilo potrebno da se oko njezina jezgra izgradi sve ono što Qur`ân, tj. Islam sadrže u sebi: od teozofije, do poezije. Tako se dova uspela do visova čije vrhunce čitalac ove male zbirke može, nadam se, makar malo nazrijeti, imajući u rukama ovaj moj bosanski (jezički) dogled.

Načini učenja dove

Učena bilo u osami ili na skupovima, dova je samim svojim bícem uvijek nagovor na poniznost, smjernost, sebe-uníženje (pred Najuzvišenijim stvoriteljem), samozatajnost. I otud, i stoga, i kao da su joj svojstvene određene geste. Skrušeno sjedenje na koljenima svakako je položaj tijela koji joj najviše dolikuje. Samo možda okorjelo srce može odoljeti da ne zaplače učeći dovu. A ruke? Rekao je Imâm Husajn, Princ mučenika, neka mu je mir, unuk Muḥammadov (‘a): Poslanik je običavao dići svoje ruke kad bi molio i upućivao dove, kao čovjek u bijedi koji prosi za jelo.

Autor

Autor ovih dova je ‘Alí ibn Abí Ṭâlib (600-661), mir na nj, amidžić Poslanika Muḥammada, neka je Allâh-ov blagoslov i mir na nj i na njegov rod, njegov prvi muški sljedbenik, njegov prvi zamjenik, zet, muž najmilije kćeri, Fâtimah a-Zahre (Fâtîme-Blistave), mir na nju, otac voljenih Poslanikovih unuka (ili sinova, kako ih je Poslanik sam nazivao), Imâma Ḥasana i Imâm Ḥusajna (‘a), prvi Imâm iz poslaničke kuće, Amîru`-l-mu`minîn, Zapovjednik vjernika, Zûlfiqâr - dvostruka oštrica sablje Islâma, neustrašivi borac, čija *glavnica je nada, a čije oružje su suze*, žrtva prve muslimanske izdaje, vrelo islamske ezoterije, sjeme Imâmata. Sve ovo opisuje i uskraćuje od pravog opisa osobu gotovo bez premca u ljudskoj povijesti, koju se prevodilac njegovih dova i pisac ovoga pogovora jedva usudi spomenuti a da ga ne ponese potreba pripovijedanja vlastita sna. U kojem je on, naime, zajedno sa Imâmom (‘a), stajao u istoj, nevelikoj, halki, ogrnut istim, jedinstvenim, nigdje prekinutim, crvenim, šehidskim, plaštom. I u kojem mu je, ponavljajuć za njim, u jedinstvenom zboru, položio prisegu.

Prevoditeljčina osobna zamjedba

a zatim: ima jedna navika u prevodilačkoj praksi da se na tobož tamnim mjestima koji čitatelju mogu ne biti sasna jasni prevodilac utekne, umjesto vjernom prijevodu izvornika, riječima koje su u stvari njegova egzegeza. To se najčešće čini sa Svetim tekstovima, i onim nalik ovima koji su pred nama. Nema boljih prilika, rekla bih, da

tradutore (prevodilac) postane uistinu *traditore* (izdajica), kako to talijanska poslovice hoće reći za prevođenje kao takvo.

Ova loša navika zasnovana je, čini mi se, na dvije osnovne vrste predrasuda. Prvo, prevodilac, zaklela bih se sasvim nesvjesno, pretpostavlja da čitatelj kojemu je jezik izvornika maternji, ma kako on mogao biti intelektualno inferioran, nema nikakvih poteškoća oko razumijevanja simbolâ i metafora koje tekst može sadržavati u sebi. Što se nikako ne može desiti sa čitateljem koji pripada nekoj drugoj jezičkoj skupini, i otud, tobož, nužno drukčijem simbolizmu.

Druga predrasuda može biti ovakva. Dobro, reći će prevodilac samom sebi dok se i sam preznojava oko - mračnih mjesta - u predlošku, ni čitatelj originala možda ne razumije šta je pisac htio reći. Ali ja nipošto ne dopuštam da se to desi i mome čitatelju, to jest onom čije upoznavanje izvornika ja posredujem mojim prijevodom.

U toku rada na ovoj knjizi bila sam u prilici sresti se sa gornjom navadom prevodilaca, ispomažući se i poredeći svoj prijevod sa nekim prijevodima na engleski, jezik koji tobož pripada potpuno različitoj kulturi, civilizaciji i simbolizmu (ako ga engleski uopće posjeduje). Ali i sa nekim prijevodima na farski (perzijski) kojeg su najbliže duhovne i religijske veze sa onim originala neprijeporne. Bez nakane da gonetam koja vrsta predrasude je na djelu, tek ja sam obratila posebnu pažnju na mjesta prevodilačkog izdajstva. Jer su i engleski i prevodioci na farski, jedni zapadni, drugi orijentalni, prvi europski, drugi azijski, pripadnici kobajagi dijametralno suprotnih znakovnosti, ponudili čitateljima svojih prijevoda, mjestimice, svoja odveć vlastita čitanja. Pribjegavajući tako, ne što vjernijem prijevodu Imâмова znaka (koji nikako i nikada i ni u kom jeziku ne predmnijeva lijena čitatelja, ni glupa, ni neduhovna) već njegovu tumačenju. A tumačenja su, od koga god dolazila, uvijek samo tumačenja, i otud uvijek upitna.

Moram priznati, na takvim se mjestima, kao toliko puta pri čitanju europskih prijevoda i izdanja Qur`âna, uključujući i bosanske, nakostriješio pisac u meni, čije vlastite tekstove može zadesiti ista nesretna sudbina. Pa ipak, neću zaboraviti svoj dug zahvale londonskom The Muhammadi Trust-u, kojeg mi je prelijepo izdanje Chittickova prijevoda ovih istih dova poslužilo kao dragocjen izdavački predložak. Ništa manje, moja zahvalnost je upućena Razija-hanumi Soltanshah, plemenitoj i uzoritoj Iranki, čije mi je vrijedno nastojanje upoređivanja mog bosanskog prijevoda sa perzijskim nekoliko dana višestruko ozarivalo.

I na kraju, ma kako se to nekima moglo učiniti neprimjerenim, pače drskim, tek odvažni prevodilac ove zbirke dova mora zamijetiti slijedeće. (Tako njemu, naime, nalaže njegov nagon za istinom). Iskustvo prevođenja tekstova, posebno, rekoh, svetih, u koje spadaju i ovi, dokazuje mi da uspješan prijevod više zahtijeva vjernika u predmet prevođenja, i njegova poznavatelja, nego što ište dobra znalca jezika izvornika. I svakako, i možda nada sve, ovakvi tekstovi, najbliži poetskom, traže čovjeka sa izuzetno istančanim smislom za jezik kao fenomen uopće.

Toliko od moga netraženog priznanja. A na čitatelju je da mi sudi. No, ma kako on opravdano bio strog prema meni, ja se usudim zahvaliti Bogu na nadahnuću, ili nazovite ga vi kako hoćete, bez kojeg ja ovaj preteški ali plemeniti zadatak što su mi ga moja vjera, ljubav, i književno klonuće stavili pred mene, nikada ne bih uspjela izvršiti. Imâm 'Alieva ('a) *Jutarnja dova* zasigurno je vis na koji se jedino odvažni i nadahnuti mogu uspeti. Ko ne vjeruje neka kuša sam.

London, 24. prosinca 1991.